

Поминчук Я. В.,

*здобувачка вищої освіти 4 курсу спеціальності «Право»
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

Макарова Т. П.,

*доктор філософії права,
старший викладач кафедри державно-правових і гуманітарних наук
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Питання про об'єднання зусиль різних держав в боротьбі зі злочинністю у сфері воєнних злочинів, а також притягнення до відповідальності за них набрало актуальності ще у період після Другої світової війни. До прикладів такого співробітництва можна віднести Нюрнберзький і Токійський міжнародні військові трибунали, які заклали основи сучасного міжнародного кримінального правосуддя. Даними трибуналами було чітко визначено поняття воєнних злочинів, як серйозних порушень норм міжнародного гуманітарного права, вчинених під час міжнародних або неміжнародних збройних конфліктів. Такі злочини спричиняють значних страждань цивільного населення і осіб, які безпосередньо не беруть участі у воєнних діях.

Міжнародне кримінальне право є однією з ключових галузей сучасного міжнародного права, спрямованою на запобігання найтяжчим злочинам, що загрожують миру, безпеці та людству загалом. Особливе місце в цій галузі займає питання притягнення до відповідальності за воєнні злочини, які вчиняються під час збройних конфліктів та супроводжуються грубими порушеннями норм міжнародного гуманітарного права. Актуальність теми зумовлена зростанням кількості збройних конфліктів у світі та необхідністю забезпечення невідворотності покарання для осіб, винних у таких злочинах [1].

До воєнних злочинів належать: умисні вбивства цивільних осіб та військовополонених; катування, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження; незаконне знищення або привласнення майна; взяття заручників; напади на цивільні об'єкти, медичні заклади та

гуманітарний персонал; використання заборонених засобів і методів ведення війни.

Дані злочини не мають строків давності для притягнення до відповідальності, також до них застосовується принцип універсальної юрисдикції, який дозволяє державам переслідувати осіб, підозрюваних у воєнних злочинах в незалежно від місця їх вчинення. Також, одним із ключових є принцип індивідуальної кримінальної відповідальності, згідно з яким особа несе відповідальність за власні дії, навіть якщо вона діяла за наказом керівництва.

В сучасному світі притягненням до відповідальності в сфері воєнних злочинів, кожна з держав займається самостійно, проте у випадку неможливості здійснення такого кримінального переслідування, такі справи може розглядати Міжнародний кримінальний суд (далі по тексту – МКС), крім того МКС може створювати спеціальні або змішані трибунали для розгляду злочинів у конкретних конфліктах.

Перший президент Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії, один із засновників сучасного міжнародного кримінального права [6], Антоніо Кассезе наголошував, що створення МКС стало «історичним проривом у розвитку міжнародного права», оскільки вперше в історії було запроваджено постійний міжнародний судовий орган для притягнення до відповідальності осіб за найтяжчі міжнародні злочини. Водночас він підкреслював, що ефективність Суду значною мірою залежить від політичної волі держав співпрацювати з ним [2, 4].

Колишня Верховна комісарка ООН з прав людини Мері Робінсон наголошувала, що МКС є ключовим інструментом глобального захисту прав людини. На її думку, Суд відіграє важливу превентивну роль, оскільки сама можливість міжнародного переслідування може стримувати потенційних злочинців від вчинення воєнних злочинів і злочинів проти людяності [3].

Німецький професор міжнародного права, експерт із питань злочину агресії Клаус Кресс підкреслює значення МКС у розвитку доктрини індивідуальної кримінальної відповідальності в міжнародному праві. Особливу увагу він приділяє ролі Суду у тлумаченні складів воєнних злочинів та злочину агресії, зазначаючи, що практика МКС поступово формує нові міжнародно-правові стандарти.

Тобто більшість науковців сходяться на думці, що МКС: є важливим досягненням міжнародного кримінального права; відіграє ключову роль у боротьбі з безкарністю; водночас стикається з проблемами політизації, обмеженої юрисдикції та залежності від співпраці держав.

У сучасному світі, міжнародне кримінальне право відіграє важливу роль у захисті прав людини та підтриманні міжнародного миру і безпеки. Притягнення до відповідальності за воєнні злочини сприяє відновленню

справедливості, попередженню нових злочинів та формуванню поваги до норм міжнародного гуманітарного права.

Для сучасної України питання міжнародного кримінального права та відповідальності за воєнні злочини має особливе значення, оскільки ефективні міжнародні механізми є важливим інструментом захисту держави та її громадян [5].

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України призвела до масових та систематичних порушень норм міжнародного гуманітарного права. Кваліфікація таких діянь як воєнних злочинів, злочинів проти людяності та актів геноциду вимагає чіткого правового механізму притягнення винних до відповідальності. Попри ратифікацію Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду, ефективність національної системи правосуддя у цій сфері залишається залежною від ступеня гармонізації вітчизняного законодавства зі стандартами міжнародного кримінального права [7].

Ключовою проблемою сучасного етапу є часткова невідповідність норм Кримінального кодексу України [8] визначенням злочинів, передбачених Римським статутом та Женевськими конвенціями. Зокрема, диспозиції статей 438, 442 ККУ не повною мірою відображають склад злочинів у тому вигляді, в якому вони тлумачаться практикою МКС. Це створює ризики колізій юрисдикції та ускладнює реалізацію принципу комплементарності, згідно з яким національні суди мають пріоритет у розгляді справ, а МКС втручається лише у разі неспроможності або небажання держави здійснювати кримінальне переслідування.

В сучасних умовах імплементація норм МКП до національного законодавства є не лише формальною вимогою міжнародних договорів, а й практичною необхідністю для забезпечення невідворотності покарання. По-перше, необхідне уточнення об'єктивних та суб'єктивних ознак воєнних злочинів у ККУ, щоб уникнути розбіжностей у кваліфікації дій окупантів національними судами та міжнародними інституціями. По-друге, важливим аспектом є врегулювання питання універсальної юрисдикції українських судів щодо злочинів, вчинених іноземними громадянами за межами України, але спрямованих проти її безпеки та населення. По-третє, процедурні аспекти збору та фіксації доказів у умовах бойових дій мають відповідати стандартам, визнаним на міжнародному рівні, щоб матеріали кримінальних проваджень могли бути використані як у національних судах, так і перед МКС [9].

Для ефективного притягнення до відповідальності за воєнні злочини Україна має: удосконалити Кримінальний кодекс України, імплементавши дефініції злочинів згідно з Римським статутом; забезпечити спеціалізовану підготовку слідчих, прокурорів та суддів у сфері міжнародного кримінального права; посилити міжнародну співпрацю в рамках механізмів правової допомоги та обміну інформацією з МКС та

іншими міжнародними трибуналами. Лише через комплексну імплементацію норм міжнародного гуманітарного та кримінального права до національної правової системи можливо забезпечити відновлення справедливості та гарантувати дотримання принципу верховенства права в повоєнний період.

Міжнародне кримінальне право є необхідним елементом сучасної системи міжнародних відносин. Воно забезпечує правові підстави для притягнення до відповідальності осіб, винних у воєнних злочинах, та сприяє утвердженню принципів законності й справедливості навіть в умовах збройних конфліктів. Подальший розвиток міжнародних механізмів кримінального правосуддя є важливою умовою ефективної боротьби з безкарністю та захисту загальнолюдських цінностей.

Список використаних джерел:

1. Міжнародне кримінальне право : навчальний посібник / кол. авторів ; за заг. ред. Т. І. Созанського та О. М. Броневицької. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 472 с.

2. Кассезе А., Гаети П. Міжнародне кримінальне право Кассезе. Oxford University Press, 2013. 472 с.

3. United Nations – Office of Legal Affairs. United Nations – Office of Legal Affairs. URL: <https://legal.un.org/ola/> (date of access 03.03.2026).

4. ІПС ЛІГА:ЗАКОН – система пошуку, аналізу та моніторингу нормативно-правової бази. *LIGA:ZAKON*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU93375> (дата звернення: 16.12.2025).

5. | International Criminal Court. | International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/> (date of access 03.03.2026).

6. ZAKONONLINE. Статут № 998_201 від 08.08.1945 Статут Міжнародного військового трибуналу для суду та покарання головних військових злочинців європейських країн осі | ZAKONONLINE – Право знати!. Аналітично-правова система ZAKONONLINE. URL: https://zakononline.ua/documents/show/140950__140950 (дата звернення 03.03.2026).

7. Міжнародне гуманітарне право. Особливості застосування в умовах збройної агресії РФ проти України / С. В. Петков, Д. В. Журавльов, О. Ю. Дрозд, І. М. Копотун, І. М. Коропатнік, Р. В. Алієв, О. В. Кривенко, М. І. Ануфрієв, О. І. Дубенко, Т. Г. Грицай, В. В. Сивка, Ю. Б. Курилюк, В. А. Бортняк. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2022. 598 с.

8. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 03.03.2026).